

LIETUVOS
SUAUGUSIŲJŲ

ŠVIETIMO
ASOCIACIJA

Savišvieta

*LIETUVOS
SUAUGUSIŲJŲ
ŠVIETIMO
ASOCIACIJOS
PERIODINIS
LEIDINYS*

Nr.2

Vilnius 2014

Turinys

Įvadas. Prof. dr. Saulius Kanišauskas	3
Tautos identiteto problema Lietuvos filosofijos kontekste.	
Lukas Gausys, MRU III kurso filosofijos studentas.....	4
Pagonybės pėdsakai Lietuvoje. Ieva Kačinskaitė, MRU III kurso filosofijos studentė.....	11
Informacinių technologijų naudojimo švietime problema.	
Roma Rupšytė, MRU III kurso filosofijos studentė	17
Žmogaus tapimas asmenybe: išsilavinimas kaip pagrindas.	
Šarūnė Užpulevičiūtė, MRU III kurso filosofijos studentė	22

Įvadas

Prof. dr. Saulius Kanišauskas

Jau banaliu tapo teiginys, kad mokomės visą gyvenimą. Pats gyvenimas yra didžiausioji ir išmaniausioji žmogaus mokykla. Bet reikalingos ir specialios žinios, o tų, kurias gauname mokykloje ir net koledžuose ar universitetuose, šiandieną jau nepakanka. Nes kažkas mūsų planetoje atsitiko, ir tą „kažką“ sunku net įvardinti. Bet vienas to lemtingo įvykio bruožas vis tikrai krinta į akis. Mes jau imame nespėti gyventi. Mes įsukti į vis greitėjantį gyvenimo verpetą ir susiduriame su iki šiol dar nebūtais dalykais, kurie keičia patį gyvenimo ritmą ir darną, verčia skubėti, verčia pažinti vis nauja ir nauja. Mes atsidūrėme gan netikėtai atsivėrusiame globalių informacinių technologijų amžiuje.

Štai tas galingas ir nesiliaujantis informacijos srautas ir globaliais tapę ryšiai dažnai ir neleidžia mums sustoti. Nelieka laiko apmąstymams, nelieka kartais laiko net patylėti, pabūti su savimi, nelieka laiko patyrinėti savo širdies gelmes.

Todėl žemiau pateikti Mykolo Romerio universiteto Filosofijos ir humanistikos instituto trečiakursių studentų – būsimų filosofų - rašiniai maloniai nustebina. Pasirodo, dar yra jaunų žmonių, kurie nori ir geba mąstyti, kuriems išminties meilė – filosofija - nėra svetima. Tiesa, tuos Skaitytojui teikiamus tekstus profesionaliais pavadinti dar negalima, bet juk net ir genijai pradėjo nuo paprasčiausių dalykų.

Rašinių temas pasirinko patys jų autoriai. Ir visos jos skirtingos. Jei Lukui rūpi pati filosofija, tai Ieva gan emociškai gina lietuvių pagonis, o Roma abejoja jau minėtų informacinių technologijų svarba švietimui. Kuo asmenybė skiriasi nuo individo, žmogaus? To klausia Šarūnė, ir atsakymo ieško žmogaus išsilavinime.

O įdomiausia yra tai, kad nepaisant pasirinktų skirtingų temų visuose rašiniuose gan ryškiai regimas susirūpinimas savo tautos

ateitimi, kultūra, švietimu. Tai teikia vilčių, kad ir tapę profesionaliais filosofais šie jauni žmonės nenutols nuo švietimo problemų, nepraras tikėjimo savo tauta ir jos galiomis.

Tautos identiteto problema Lietuvos filosofijos kontekste.

Lukas Gausys, MRU III kurso filosofijos studentas

Visi žino, kad Vakarų pasaulyje pasaulietinė, arba tiesiog apskritai Filosofija, ėmė formuotis Senovės Graikijoje VI a. pr. Kr. Būtent tada ir ten gimė, gyveno ir mąstė žmonės, kurie davė žmonijai pirmąsias ir iki šiol vis dar svarstomas idėjas. Bet iš tiesų Filosofija gimė kur kas anksčiau. Ji gimė tada, kai gimė ėmęs mąstyti žmogus. Ji gimė tada, kai dar niekam nežinomas Pirmasis Filo-sofas paklausė: kas aš esu, ir kas yra pasaulis? Ir kodėl kažkas yra?

Deja, apie tą Pirmąjį Filosofą žinių neišliko. Tuo metu atmintį saugančio rašto nebuvo. Tačiau drąsiai galima teigti, kad Filosofija atsirado tada, kai tas nežinomas Pirmasis Filosofas atpažino save – mąstantį žmogų. Drąsiai galima teigti, kad Filosofija atsirado tada, kai Pirmasis Filosofas atpažino ją savoje kasdienybėje, kai jis ėmė stebėtis tuo, kas yra, kai pagaliau jis pamilo savąją iš-mintį.

Bent jau senovės graikai tai, ką mes vadiname Filosofija, kildino iš meilės išminčiai. Juk net pats žodis *filosofija* yra sudarytas iš dviejų graikiškų žodžių: *phileo* – myliu, ir *sophia* – išmintis. O garsusis Platonas buvo įsitikinęs, kad ta *meilė išminčiai* kilo iš žmogiškos *nuostabos*. Tiesa, maž-daug po poros tūkstantmečių gyvenęs Rene Descartes‘as tuo suabejojo. Jis manė, kad Filosofijos šerdis yra *abejonė*. O neabejoti galima tik vienu – kad mes abejojame...

Tad *nuostaba*, *meilė išminčiai* ir *abejonė* ir yra tas pagrindas, ant kurio laikosi jau didinga tapusi Filosofija.

Tiesą sakant, vienos Filosofijos nėra. Kiek yra *mylinčių išmintį* žmonių, tiek yra *filosofijų*. O žmonės mąsto ir myli tą

išmintį skirtingai. Vieniems labiau rūpi *pasaulio pradai*, ir jie stebisi, iš kur viskas kilo, jie klausia, kas yra visa ko pagrindas, kas visa ką grindžia. Jie svarsto *būties* (arba – *tikrovės*) klausimus, ir ši *meilės išminčiai* (filosofijos) kryptis buvo pavadinta *ontologija*. Kitiems labiau rūpėjo ir rūpi klausimas, kaip žmogus geba ir gali *pažinti*, kokios yra žmogaus pažintinių galių ribos, ir tai pavadinta *gnoseologija* (šiais laikais tai vadinama *epistemologija*). Tretiems nė tas, nė anas nerūpėjo, jiems rūpėjo žmogus. Jiems rūpėjo, kaip tam žmogui išgyventi kupiname vargo ir kančių pasaulyje, kaip jiems sutarti ir susitarti. Dabar tokius ir panašius klausimus keliantys mąstytojai vadinami moralės, politikos, socialiniais filosofais. Dar daugiau, tiek ontologai, tiek gno-seologai, tiek moralės ar politiniai filosofai niekada ir niekaip tarpusavyje nesutarė, ir tuose nesu-tarimuose išryškėjo tokios filosofijos tėkmės, kaip idealizmas (spiritualizmas), materializmas (re-alizmas), racionalizmas, empirizmas, intuityvizmas, skepticizmas, ir t.t., nekalbant apie konkrečias filosofijos kryptis (pvz., platonizmas, aristotelizmas, augustinizmas, kantizmas, marksizmas, fenomenologinė, analitinė, hermeneutinė, struktūralistinė, post,modernistinė ir t.t. filosofijos). Būtent tokia filosofijos įvairovė ir filosofinės minties lankstumas leidžia jai išsprūsti iš kasdienio gyvenimo apibrėžtumo rėmų ir net vieningo suvokimo, kas ji tokia yra. Aišku tik tai, kad ji nėra vieno žmogaus, ar vieno mąstymo suvokinys, kad joje glūdi daugelio mąstytojų mintys, kurios ir daro filosofiją tuo, kuo ji yra.

Filosofija neturi vienos gimtinės, greičiau ji yra kosmopolitė, kiekviename pasaulio krašte pabuvojusi, palikusi savo pėdsaką ir keliavusi toliau. Net mažiausiose šalyse ji įgydavo ir įgyja savitą mąstymo būdą, savitą žavumą, atliepanti jų gyvenimo būdą, jų papročius, tikėjimus, jų istoriją. Tuo stebėtis nereikia. Šiuolaikiniai antropologiniai tyrimai atskleidė nuostabų faktą, kad skirtingose geografinėse (gamtinėse) ir kultūrinėse sąlygose gyvenančių tautų žmonės net girdi ir regi skirtingai. Tad ir mąsto jie skirtingai. Mes, lietuviai, ne išimtis.

Tad ir Lietuvos filosofinė mintis – ne išimtis. Tiesa, ji ėmė formuotis kur kas vėliau, nei daugumoje kitų Vakarų Europos šalių, ir tai lėmė tas istorinis faktas, kad lietuviai labai ilgai ir atkakliai priešinosi per prievartą brukamos krikščioniškos kultūros invazijai. Tai, regimai, lėmė ir tą faktą, kad jau krikščioniškos kultūros įtakoje buvę pirmieji Lietuvos kultūros veikėjai, kuriuos tik su tam tikromis išlygomis galima pavadinti filosofais (nors, beje, Lietuvos filosofijos istorikai juos taip vadiną) didžiausią dėmesį skyrė būtent tautinei sąmonei ir tautinei savimonei, lietuvių kultūros savitumui, jos istorijai. Šis dėmesys išliko iki šiol. Lietuvos filosofinė mintis buvo ir yra ne mažiau svarbi nei bet koks kitas tautos palikimas, todėl toliau bent trumpai apžvelgsiu Lietuvos mąstytojų filosofinės minties, susijusios su tautinio identiteto išlaikymu, raidą.

Pirmieji Lietuvos didieji mąstytojai užfiksuoti XVI a. sklandant Renesanso idėjoms. Jos galiausiai pasiekė ir Lietuvą. Tuo metu pagonybė čia dar buvo tvirta, bet ją nepaliaujamai stūmė, naikino krikščionybę priėmusi pasaulietinė valdžia, pagaliau Vakarų universitetuose mokslus baigęs Lietuvos didikų ir eilinių bajorų jaunimas. Renesanso kultūros sluoksnis tiesiog klojosi ant pagoniškos kultūros, ir taip formavosi savita jau krikščioniška lietuvių kultūra. Dar didesnę įtaką šiam procesui turėjo Katalikų Bažnyčia, kurios vienos iš provincijų hierarchinis centras buvo Lenkija. Krikščionybė Lenkijoje jau seniai buvo įsigalėjusi, ir tiek lenkų didikai, tiek dvasininkai į „pagonis lietuvius“ žiūrėjo iš aukšto, net niekinančiai. Kaip atsvara šiai pažiūrai, Lietuvoje ėmė formuotis mintis, kad lietuviai niekuo ne blogesni už lenkus ar kitas Europos tautas, kad jie yra kilę iš romėnų. Šioje terpėje atsiranda Lietuvos kultūros, religiniai ir politiniai veikėjai, kurie didelį dėmesį skiria jau merdinčios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijai, jos garbingai praeičiai.

Vienas iš jų buvo *M. Husovianas*. Jis nebuvo lietuvis, bet, regimai, Lietuvoje buvo pabuvojęs, puikiai išmanė jos istoriją. Gyvendamas Romoje jis išleido veikalus, skirtus seniesiems

lietuvių papročiams, žmonių gyvenimo būdui, Lietuvos gamtai. Jo žymiausias veikalas yra „Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę“. Pasak prof. B. Genzelio (1994: 11), Lietuvos praeitis M. Husovianui atrodė ideali, o dabartis – brutali, nes jei anksčiau Lietuvos valdovai rūpinosi krašto gerove, tai dabartiniai tik pramogų ieško, pamiršta savo pareigas visuomenei. Nors M. Husovianas nebuvo filosofas tikraja to žodžio prasme, bet jis rėmėsi ir Platonu, ir Aristotelium, Ciceronu, o jo politinės-socialinės pažiūros buvo artimos N. Machiavellio pažiūroms.

Renesanso epochoje (dar prieš įkuriant Vilniaus universitetą, kuriame buvo dėstoma jau „profesionali filosofija“, t.y., tuo metu Europoje vyravusi scholastika) panašias į Husoviano idėjas skleidė ir lietuvių mąstytojai. Vienas iš jų buvo *Abromas Kulvietis* (apie 1510-1545). Šio žmogaus mintys driekėsi per visą Lietuvą, Lenkiją ir Karaliaučiaus kraštą. Jis priešinosi katalikybei ir buvo Reformacijos krikščionybėje šalininkas, t.y., palaikė protestantizmą. Būtent dėl to jam teko palikti katalikišką Vilnių, gyventi faktiškoje tremtyje Karaliaučiuje. Bet ir ten būdamas jis rūpinosi lietuviškos raštijos, lietuvių kultūros ugdymu. Jis aukštino pagoniškos Lietuvos praeitį ir smerkė katalikišką kontraversišką mąstymą (ten pat: 22).

A. Kulviečio bendramintis *Mykolas Lietuvis* taip pat aukštino Lietuvos praeitį, neigiamai vertino savo laikus, bandė atskleisti krašto nuosmukio priežastis. Jis ieškojo lietuvių kalbos ištakų ir manė, kad lietuvių kalba kilusi iš lotynų kalbos. Lygino lietuvių kultūrą su rusų ir totorių kultūromis. peikė Lietuvos Statutą ir juo suteikiamas feodalams galias, galimybe atsiriboti nuo liaudies ir tautinių interesų.

Šie trys iškilūs Renesanso epochoje gyvenę Lietuvos mąstytojai bandė išpėti tautą ir ypač jos vedlius didikus, kad jie eina pražūtingu keliu. Jie buvo savo laiko teisybės sergėtojai. Deja, į jų išpėjimus niekas neatsižvelgė. Bet jų mintys, mano manymu, aktualios ir šiandieną.

Vietoje buvusios Vilniaus jėzuitų kolegijos 1579 metais įsteigus Vilniaus universitetą, jame, kaip minėta, buvo pradėta

dėstyti scholastinė filosofija, kurią pamažu ėmė keisti R. Descartes'o, G.W. Leibnizo, net T. Hobbeso ir kitų Naujųjų amžių filosofų idėjos. Bet „universitetinė filosofija“ buvo grynai kosmopolitinė, joje tautiškumo idėjų aptikti nebuvo įmanoma. Šios idėjos formavosi ir plito ne taip vadinamoje *profesinėje filosofijoje*, o *neprofesinėje* (Kuzmickas 2012: 7-16). Pasta-rajai, beje, galima priskirti ir čia įvardintų mąstytojų veikalus. Mano manymu, ryškiausias XIX amžiuje tautiškumo idėjas skleidęs mąstytojas („neprofesionalus filosofas“) buvo vyskupas *Motiejus Valančius* (1801-1875). Jis, beje, vadovavosi Tomo Akviniečio filosofija, ją puoselėjo ir gynė. Jam buvo priimtina Tomo Akviniečio mintis, kad kiekvienas valdovas yra Dievo duotas, bet jeigu jis blogas, Dievas leidžia žmonėms jį pašalinti, nuversti. Todėl M. Valančius pritarė tautiniam judėjimui, kurio siekis buvo lietuvių tautos laisvė, garbė, išlikimas. Svarbiausiu išlikimo garantu Valančius laikė *blaivų protą*, todėl jis aistringai kovojo už blaivybę, prieš alkoholinių gėrimų vartojimą.

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje tautinio atgimimo idėjos atgimė visa jėga, pagaliau buvo realizuotos atgavus Lietuvos nepriklausomybę. Atsiranda nauja lietuvių filosofų karta, į žmogų ir pasaulį žvelgianti jau moderniosios Vakarų filosofijos akimis. Garsiausi jų – St. Šalkauskis, A. Maceina. Greta jų lietuvybę, tokią, kokia ji jam atrodė laisva ir nepriklausoma, stengėsi išsaugoti *Vydūnas*, kurio tikroji pavardė ir vardas yra *Storosta Vilhelmas* (1868 – 1953). Jis nuo pat vaikystės norėjo padėti savo kraštui, ir Vydūno meilė Lietuvai buvo neišsenkanti. Tą liudija jo dramos, jo suorganizuoti lietuvių chorai, tą liudija jo filosofinių kūrinių pavadinimai: „Lietuvių tautos gyvėjimas“, „Tautos gyvata“, „Tautos išlikimas“, „Tauta ir žmonija“, ir t.t. Jo filosofijos tyrinėtojas V. Bagdonavičius Vydūną lygina su Indijos politiniu veikėju ir filosofu Mahatma Gandžiu – kaip ir šis mąstytojas, taip ir Vydūnas vedantos filosofiją pasitelkė tam, kad uždegtų „tautos dvasią“.

Jau tuo metu, kai gyveno ir kūrė Vydūnas, Vakarų filosofijoje įsigali pozityvizmas, formuojasi fenomenologinė filosofija,

egzistencializmas, iki XIX šimtmečio dar plitusias tautų atgimimo idėjas ima keisti individualizmas, nuo bendrųjų vertybių paieškų pasukama link asmens analizės. Toks kardinalus pokytis žmogaus mąstyme yra lengvai suvokiamas atsižvelgiant į istorines aplinkybes. Kai kurios valstybės subyrėjo, kitas pasiglemžė politinių užgaidų suirutė, jų vietoje atsirado naujos. Vyko karai. Individas begalinės destruktijos akivaizdoje pasijuto vienas ir vienišas. Todėl to meto mąstytojai atsigrįžo į save, į žmogų, į asmenį.

Vienas iš žinomiausių to metų atsigrįžusių į žmogų filosofų buvo egzistencialistas ir fenomenologas *Martynas Heidegger'is*. Jis pabandė nutraukti širmą nuo seniai žmonijos užmiršto klausimo „Kas yra būtis?“. Jam „būtis“ – jau ne abstrakti, o grynai žmogiška, egzistuojanti „čia ir dabar“. Tiesa, į daugelį žmones jaudinančių klausimų Heideggerio teikti atsakymai buvo negatyvūs, jo kūrinuose labai dažnai skambėjo tokie žodžiai kaip „nerimas“, „baimė“, „mirtis“, „betvarkė“ ir t.t. Kad ir kaip būtų keista, tokioje mažoje šalyje kaip Lietuva, ir tokiu tragišku metu kai siautėjo pasauliniai karai, atsirado iš dalies Heideggeriu sekęs filosofas, kuris į pasaulį žvelgė optimistiškai, kuris gebėjo Heideggeriui rimtai paprieštarauti. Tai buvo teistinių pažiūrų filosofas *Juozas Girnius* (1915 – 1994). Anot Griniaus, suvokdamas būtį suvokia tik kaip žmogiškąją būtį, Heideggeris nepilnai suprato būties esmę. Griniaus nuomone, jei klausiame apie būtį apskritai, tai jos negalime „sudaiktinti“, „uždaryti“ ją žmogiškajame kiaute. Būtis žmogui turi atsiverti kartu su būtimi Dievui. Girnius rašė: „Heideggerio egzistencialistinė etika yra mūsų laikmečio depresinės psichologijos išraiška“ (cit. pagal: Genzelis 1991: 54). Girniui buvo svarbu išgelbėti individą iš tragizmo gniaužtų, jo filosofijoje skleidėsi pastangos formuoti žmogaus asmenybę. Daug dėmesio jis skyrė civilizacijos klestėjimo problemoms. Juozas Grinius gyveno dramatiškais laikais, ir jau antrojo pasaulinio karo išvakarėse rašė, kad žmogus visada ilgisi taikos, nes „karas yra žmogiškosios baigtinybės apraiška.“

Dabar norėčiau atsigręžti į šiuos laikus, į dabartinę Lietuvą ir šiuo metu filosofų keliamus klausimus. Dabartiniame pasaulyje filosofija yra ypač noriai duginama, geriausiu atveju teigiama, kad ji yra tik mokslo tarnaitė, ir niekas kitas. Bet ir dabar Lietuva turi, nebijančių save vadinti filosofais mąstytojų, ir dalies jų vardai yra žinomi visame pasaulyje. Tokių dviejų iškilių filosofų – Algio Mickūno ir Arvydo Šliogerio - knyga „Filosofijos likimas“ (Mickūnas, Šliogeris, 2009: 297-304) apibendrina dabartinį filosofinį diskursą radikaliai besiskiriančiais teiginiais, kad filosofija negali mirti, kol egzistuoja bent vienas mąstantis žmogus (A. Mickūnas), kad filosofiją mes jau seniai palaidojome (A. Šliogeris).

Čia ir paliksiu skaitytoją pačiam nuspręsti, kuris iš jų teisis, ir ar laidosime mąstančius žmones ar teigsime jų būti.

Literatūra

- Bagdonavičius, V. 1990. Vydūno filosofijos bruožai. *Vydūnas. Raštai. T.1.* Vilnius: Mintis, p. 5-24.
- Genzelis, B. 1994. *Pasakojimai apie Lietuvos mąstytojus.* Kaunas: Šviesa.
- Mickūnas, A; Šliogeris, A. 2009. *Filosofijos likimas.* Vilnius: Baltos lankos.
- Kuzmickas, B. 2012. *Filosofijos istorijos apybraižos.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Plečkaitis, R. 2004. *Lietuvos filosofijos istorija. I tomas.* Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.

Pagonybės pėdsakai Lietuvoje

Ieva Kačinskaitė, MRU III kurso filosofijos studentė

Aušta naujas XXI amžiaus rytas. Lietuviai keliai, zuja, skuba į darbus, trunkosi retkarčiais vienas į kitą. Mechaniški judesiai, absoliučiai materialios mintys – kur čia kitaip gali būti – tarstelsi kokią truputėlį netikėtą mintį, na, sakykim – „Pažvelkit, koks gražus dangus!“ - iškart tapsi amžinai pasmerktas būti svajotoju (o svajotojas šiais laikais tai neigiamą atspalvį turintis žodis), na, bent jau tapsi „nerimtu“. O būdavo, kadaise, žmonės nesibodėdavo pažvelgti į gamtą, su pagarba, su ilgesiu, su akyse degančia meile. Ne tik pažvelgti, bet ir puoselėti ją, apipinti legendomis, istorijomis, apeigomis. O dabartinis lietuvis – net juokinga – į mišką ar girią žvelgia su aplaidumu, na, ir žinoma, laiko žvilgsnį šiek tiek aukščiau – kad šiukšlių, matot, neužkabintų savo regos lauke. Man šito dabartinio lietuvio, dabartinio žmogaus akys, taip nuoširdžiai primena mažo, pamesto šuniuko akis. Ir dargi – su tokia nekalta išraiška, kuri pati išduoda, kad esame juodai prisidirbę...

Kadaise, kai dar galingasis krikščionybės kūjis nebuvo palietęs Lietuvos, kai Lietuvoje dar nebuvo panaikinta tikėjimo laisvė, kai dauguma žmonių garbino Lietuvos Dievus, trumpai tariant, maždaug iki XIV a. pabaigos – aš noriu kalbėti apie šiuos laikus. Aš noriu juos atsiminti. Noriu juos tyrinėti. Noriu padėti juos rekonstruoti. Pagonybė¹, dabar, mažumai terūpi. Gal netgi – grubiai palyginus – vienietams. Klausyti kodėl, nesiruošiu, man nuoširdžiai baisu keliauti į tą pusę. Dabar Lietuvoje, kaip ir daug kur Europoje – vyraujanti religija yra krikščionybė. O krikščionys

¹ „Pagonybė“, „pagonis“ – žodžiai turintys neigiamą atspalvį, kadangi paprastai yra naudojami norint išreikšti panieką žmonėms, kurie išpažįsta ar išpažino politeistinį ar animistinį tikėjimą. Šiame straipsnyje žodis „pagonis“ yra vartojamas be neigiamos prasmės, greičiau net visiškai vice versa.

nei vienos jiems svetimos minties negali ramiai išklaudyti, daugumai epilepsijos priepuolis prasideda. Nes juk, žinoma, tikėti vienu visur esančiu ir viską girdinčiu Dievu, kuris išties yra šventoji trejybė, tikėti mylinčiu Dievu, kuriam tu esi nusidėjęs jau vien savo gimimu, yra žymiai logiškiau, nei tikėti gamtos jėgomis. Ar tikėti karmos dėsiu. Ar tikėti savimi (čia kalbu apie laisvamanystę). Tai mano asmeninė nuomonė, ir, tikiuosi, imlus skaitytojas iš pastarųjų kelių eilučių perprato, kodėl šiame straipsnyje nekalbėsiu apie tai, kodėl šiais laikais taip noriai yra slopinama bet kokia pagonybės ar kitokios religijos apraška Lietuvoje.

Tačiau dažnam iš mūsų teko ne kartą išgirsti, kad net ir dabar daug kur pasaulyje, kaip ir Lietuvoje, yra išlikę pagonybės pėdsakų. Keletui gal net ir teko girdėti apie lengvą ginčą tarp pagonybės ir krikščionybės. Kad ir kaip ten bebūtų, kai mes, lietuviai, buvome pagonys, mūsų valstybė buvo galinga nuo jūros iki jūros besidriekianti kunigaikštystė, o įvedus krikščionybę situacija labai greit pasikeitė. Žinoma, buvo ir kitokių aplinkybių, bet kas gali paneigti, kad būdami pagonimis buvome stipri, vieninga valstybė, kuri turėjo tautinę sąmonę. Todėl yra verta atsigręžti ir atsiminti tuos mįslėmis ir legendomis apipintus laikus, verta pasidomėti ir suprasti, kiek daug iš jų esame pasiskolinę.

Bet kokiam šaltinyje mininčiame pagonybę rasime teiginį, kad pagonys garbino gamtą. Tačiau, Jonas Vaiškūnas (2012: 17) savo knygoje „Skaitant dangaus ženklus: lietuviško Zodiako pėdsakais“ rašo: „Šiuolaikinis etnologijos ir religijotyros mokslas įrodė, kad gamtos kūnų negarbino jokia religija.“ Kaip tuomet suprasti tokį kontraversišką teiginį bandant tyrinėti pagonybę? Reikia suprasti, kad gamtos kūnai, buvo interpretuojami kaip dieviškų galių apraiškos vietos. Saulė, mėnuo ir kiti dangaus kūnai buvo laikomi šventais todėl, kad per juos reikėsi dievų malonė arba įsiūtis. Ir dabar mažai kas ginčytųsi, kad gamta turi didžiulę įtaką mūsų gyvenimui. Tai kodėl gi stebimės, kad mūsų bočiai stebėjo gamtą ir jos ciklus, o matydami jos galybę ją sureikšmino ir apipynė istorijomis, legendomis, apeigomis. Juk

žodžių junginys „šventas vanduo“ – mažai ką stebina - tai dažno ritualo finišas krikščionybėje. Tačiau „šventa giria“, „šventa ugnis“, „šventas mėnulis“ – jau kažkas svetima. Tačiau ar tikrai esame tokie skirtingi? Na, bent jau – ar tikrai taip sunku perprasti vienas kitą? Visi esame girdėję „auksinę taisyklę“ – „Nedaryk kitam to, ko nenorėtum, kad tau padarytų“. Šia išmintimi nuo seno naudojosi visuose pasaulio pakraščiuose – rytuose ji atrandama jau Konfucijaus raštuose ir vadinama dėsniu „Li“, o vakaruose ji pasirodo Europos kultūros lopšyje – senovės graikų filosofijoje. „Auksinė taisyklė“ savotiška, pozityvesne variacija skamba ir krikščionių šventraštyje – „Tad visa, ko norite, kad Jums darytų žmonės, ir Jūs patys jiems darykite; nes tai Įstatymas ir Pranašai.“ (Biblija 1996: 901) Senovės baltų religinė bendrija, dabar žinoma Romuvos vardu, „auksinę taisyklę“ vadina tiesiog žmoniškumu ir supranta ją kaip svarbiausią dorovės teiginį. Ir nors istorinių aplinkybių dėka abiejų religinių bendruomenių nariai turi labai daug nuoskaudų, tačiau žaizdos juk gyja. Nuoširdus krikščionis ir toks pat aistringas pagonis visada nešiosis randus, dėl kurių bus sunku toleruoti vienas kitą, tačiau „auksinė taisyklė“, taip pat neturėtų būti pamiršta.

Pastarojoje pastraipoje minėjau istorines aplinkybes, **dėl kurių tiek krikščionis tiek pagonis visada nepatikliai žvelgs vienas į kitą.** Tos aplinkybės, tai visiems gerai žinomos krikščionių invazijos į kitatikių žemes, inkvizicija ir nežmoniškas išradingumas norint plėsti savo tikėjimo gretas. Gerai žinomas yra Lietuvos atsakas į tokį bandymą, būtent dėl jo pirmą kartą Lietuvos vardas buvo paminėtas Kvedlinburgo analuose: „1009 metais šventas Brunonas, kuris vadinamas Bonifacijus, arkivyskupas ir vienuolis, antrais savo atsivertimo metais, Rusios ir Lietuvos (Lituae) pasienyje, pagonių trenktas į galvą, su 18 saviškių vasario 23 d. nukeliavo į dangų.“ (2009) Tačiau, kad ir kaip pagoniškoji Lietuva priešinosi, dabar vadinamės krikščioniška šalimi. Tačiau kaip tokia pavirtome, turbūt nedažnai susimąstome. Užtat Vilniaus Senamiestyje pasivaikščioti tenka visiems, visi aplankome ir vieną iš lankomiausių vietų – Katedrą.

Ta vieta, išties apipinta legendomis, jos istorija iki šiol gaubia migla. Tačiau „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“ teigia, kad „Vilniuje, kur dabar stovi Katedros bažnyčia, augo senas ažuolynas, pašvęstas stabmeldžių dievaičiams. Toje vietoje, kur mažoji Vilija susilieja su didžiąja upe, prie pat miško buvo didelė mūrinė griaudžiančiojo Jupiterio – Perkūno, griaustinio Dievo, šventykla, įkurta kunigaikščio Gereimundo 1285 metais. <...> Bet viršuje ji neturėjo stogo; į šventyklą vedė vienintelis įėjimas nuo didžiosios upės pusės; prie sienos, esančios priešais įėjimą buvo koplyčia <...>. Tik ant altoriaus viršaus degindavo gyvulių aukas, būtent tam tikromis deginimo dienomis; ten pat dieną naktį degė niekad negeštanti ugnis, saugoma tam tikrų kunigų. Toji ugnis degė taip sumaniai įtaisytoje įduboje, kad jokia liūtis nei sniegas ar vėjas neįstengdavo ugnies užgesinti <...>“ (Vaiškūnas 2012: 37) Reikia suprasti, kad šis vaizdas yra perteikiamas krikščionio akimis, todėl yra minimi „tam tikri kunigai.“ Tačiau, kad ir kaip ten bebūtų, nuo seno šiuo šaltiniu nebuvo pasitikima, kadangi jo autorius² buvo laikomas falsifikatoriumi. Kad ir kiek mano pasirinktoje citatoje būtų tiesos, niekas negali paneigti, jog ten, kur stovi Vilniaus Katedra, pirmiausia buvo Vilniaus Perkūno šventykla, kadangi Katedroje yra atrasti Perkūno šventyklos laiptai. Ir mano pasirinkta citata – tai tik maistas skaitytojo vaizduotei, norint išvysti viziją – Šventaragio slėnio tikrąjį paveikslą, originalią Vilniaus širdį. Darosi labai įdomu, kodėl buvo pasirinkta Katedrai būtent ta pati vieta, kaip ir Perkūno šventyklai. Galiu suprasti, kad buvo norėta su šaknimis išrauti pagonybę iš Lietuvos – todėl buvo užgesinta šventa ugnis, nusiaubta, sugriauta pati Perkūno šventykla, sunaikintas ažuolynas. Tačiau kodėl toje pačioje vietoje? Galima manyti, kad tai tiesiog strategiškai – geografiškai labai patogi vieta, Vilniaus

² Autorius čia ne Jonas Vaiškūnas. Savo knygoje Jonas Vaiškūnas cituoja istoriko T. Narbuto paskelbtą informaciją ir būtent T. Narbutas buvo apšauktas falsifikatoriumi ir būtent šio istoriko pateikiama informacija nuo seno buvo nepasitikima.

centras. Galima manyti, kad krikščionys šitaip priverstė pagonis galutinai atsiversti, parodė savo galybę. Galėtų būti ir daugybė kitų variantų ir neaišku kuris būtų tiesa. Galbūt jie visi kartu sudėti į vieną vietą, tačiau dabar tai visad liks tik spėlionėmis. Tačiau vieną visiškai aišku – kad ir kaip buvo stengtasi Vilniaus Katedra užgožti ir sunaikinti visas Perkūno šventyklos liekanas, atsitiko atvirkščiai. Ironiška, tačiau, Vilniaus Katedra išties išsaugojo Perkūno šventyklos laiptus – atminimą ir svarbiausią įrodymą, kad ši šventa vieta originaliai buvo pasirinkta pagonių.

Išties, ne tik materialiajame lygmenyje buvo bandoma užgožti pagonybės apraiškas. Juk ir tokios gerai žinomos šventės kaip Kūčios - Kalėdos, Velykos ar Joninės pirmiausia buvo atitinkamai vadinamos Žiemos saulėgrįža, Lyge - Velykomis ir Vasaros saulėgrįža. Išdidūs krikščionys, pakeitė pavadinimus, dauguma žmonių įsisąmonino visiškai kitokią ir šių švenčių prasmę, tačiau smagiausia, kad šias šventes švenčiame pagoniškai. Žiemos saulėgrįža dar kitaip buvo vadinama Elnio devyniaragio švente, o jis laikomas mėnulio simboliu. Ir dabar per Kalėdas galime atrasti tokių pagonybės apraiškų kai kuriuose namuose: „Puošiamas kambarys, kabinamas „sodas“, šiaudiniai ir mediniai paukščiai, „saulutės“. <...> Stalas apklojamas šienų, kurio dalį deda pastalėn.“ (Romuva 2013) Nė vienas girdėjome, kad vidurnaktį gyvūnai kalba žmogui suprantama kalba ir skanavome kūčiukus. Visi šie prietarai yra atkeliavę iš senovės, o „Kūčiukai turi seną, nuo pagonybės laikų išlikusią simbolinę reikšmę: senovėje žiemos saulėgrįžos metu protėviams buvo aukojamas duonos kepalas. Vėliau panašumo magijos principu tas duonos aukojimas pakeistas simboliniu kūčiuku valgymu.“ (Beresnevičius 2004: 73) Kalbant apie Velykas, Bažnyčiai šią šventę pavyko kone labiausiai „išgryninti“. Tačiau lietuviai tuo pat metu šventė ir švenčia pavasario šventę, kurioje svarbu minėti ir gerbti savo protėvius, lankyti jų kapus (nors pastaroji tradicija buvo ypač sėkmingai užgniaužta). „Velykos – tai pavasarinės Vėlinės“ (Romuva 2013) teigia Romuvos pagonys. Vasaros saulėgrįža Bažnyčia nuo 506 metų pavertė Jono krikštytojo švente, dabar

vadinama Joninėmis. Per šią šventę visi esame šokinėję per laužus, būrę šalia kokio nors vandens telkinio, pynėme vainikus, o svarbiausia – buvome arčiau gamtos. Vasaros saulėgrįža pagonims buvo itin siautulinga šventė, iškilesnė už daugumą – tikriausiai todėl būtent per Jonines galima surasti turbūt daugiausiai pagonybės pėdsakų Lietuvoje.

Kad ir kaip save vadintumėme, kad ir kokią religiją pasirinktumėme, kiekvieną apima ramybė vaikščiojant miške. Kiekvienas sugebame susižavėti saulėlydžiu, žvaigždėtu nakties dangumi, pajusti pilnaties galią. Nors dabarties pasaulyje net sielos baigia sumaterialėti, tačiau kartais pastebime gamtos ženklus nurodančius kelią žmogui. Aš visą tai autentiškai jaučiu, todėl galiu tai tvirtinti kaip faktą. Ir tikriausiai todėl man visad buvo be galo išdidu ir gerą širdį sakyti, jog mes, lietuviai, buvome – ir likome (nors nedaugelis tai suprantame) – paskutiniai pagonys.

Literatūros sąrašas

Beresnevičius, S. 2004. Lietuvių religija ir mitologija. Vilnius: Tyto Alba.

Vaiškūnas, J. 2012. Skaitant dangaus ženklus: lietuviško Zodiako pėdsakais. Vilnius: Dominicus Litanus.

Biblija, 1996. Vilnius: Tikėjimo žodis.

Žiemos saulėgrįža. Romuva. 2013. [interaktyvus], [žiūrėta: 2014 04 13]. <http://www.romuva.lt/ktinfo/saulegr.html>

Pavasario šventės. Romuva. 2013.[interaktyvus], [žiūrėta: 2014 04 13]. <http://www.romuva.lt/new/index.php?page=sventes>

Informacinių technologijų naudojimo švietime problema

Roma Rupšytė, MRU III kurso filosofijos studentė

Šių dienų pasaulis skendi informacinių technologijų jūroje. Jų poreikis yra didžiulis pačiose įvairiausiose gyvenimo srityse. Tad nenuostabu, kad informacinės technologijos neaplenkia ir švietimo. Jomis naudotis yra skatinami ir mokiniai, ir studentai, ir pedagogai. Nes jos spartina mokymosi procesą, leidžia aprėpti kur kas daugiau informacijos, nes ji lengvai pasiekama. Moksleiviai ir studentai išmoksta atsirinkti reikiamus žinių šaltinius, įgyja darbo su kompiuteriais, be kurių šiandieną jau sunku gyventi, įgūdžių.

Bet ar švietimas yra būtent ta sritis, kuri niekaip negali apsieiti be informacinių technologijų, ir ar jų apribojimas būtų didžiulis praradimas? Štai klausimas, kurį kelia kai kurie pedagogai ir andragogai.

Norint į jį atsakyti arba bent jį apmastyti, pirmiausiai reikia išsiaiškinti, kokia apskritai yra technologijų paskirtis žmogaus gyvenime.

Regis, atsakymas yra aiškus: informacinės technologijos nepaprastai naudingos. Nors jos žmogaus gyvenime atlieka pagalbinę funkciją, bet padeda atlikti užduotis daug greičiau, ir taip sutaupoma nemažai laiko.

Bet kiekvienas dalykas yra naudingas tol, kol juo naudojamosi protingai. Ima aiškėti, kad pernelyg didelis pasitikėjimas tų naujų technologijų galia gali ne tik padėti, bet ir pakenkti. Pavyzdžiui, jau pastebėta, kad dėl besaikio informacinių technologijų naudojimo didėja jaunosios kartos neraštingumas. Šiuolaikiniai kompiuteriai automatiškai taiso rašybos klaidas, todėl jaunam žmogui poreikio išmokti taisyklingai rašyti nelieka. Dar blogiau yra su mobiliaisiais telefonais. Ne visi jie pritaikyti taisyklingai

lietuvių kalbai, trumposios žinutės itin dažnai rašomos be skyrybos ženklų, ne lietuviškais rašmenimis. Tuo tarpu yra žinoma, kad mąstymas glaudžiai susijęs su kalba. Taisyklingai mąstant taisyklingai ir kalbama bei atvirkščiai. Taisyklingos kalbos nepaisymas iškreipia mintis, žaloja mąstymo procesus. Dar daugiau, pasikliaujant „klaidas taisančiomis“³ technologijomis dažnai imama kritiškai neanalizuoti savo minčių, net nemąstyti. Todėl nemaža dalis švietimo ir ugdymo specialistų mano, kad informacinės technologijos ne tik padeda, bet ir kenkia, daro žalą besiformuojančioms asmenybėms, kad naudojimąsi jomis mokyklose vertėtų bent kiek apriboti.

Dar daugiau, šiuo metu pasaulyje ima populiarėti mokymo ir ugdymo įstaigos, kuriose kompiuteriais moksleiviai nesinaudoja beveik visai. Jose ugdymas grindžiamas taip vadinamu Valdorfo mokymo metodu: protinė veikla derinama su fizine. Vietoj to, kad moksleiviai sėdėtų prie kompiuterių, jie mezga kojines, kepa tortus ar pyragaičius, matematikos pamokose skaičiuoja obuolius, kuriuos, jeigu uždaviniai išsprendžiami teisingai, leidžiama suvalgyti (Education 2014)

Taip skatinamas vaikų aktyvumas, dėmesys ir mąstymas. Pažymiais vaikų žinios nevertinamos.

Svarbiausia mokytojo užduotis - parodyti mokiniui, kas jam pavyko gerai, o kur dar reikėtų padirbėti. Siekiama, kad pagrindiniu mokymosi motyvu taptų ne baimė būti blogai įvertintam ar tarpusavio konkurencija, o troškimas pažinti, tikras susidomėjimas mokomuoju dalyku (Valdorfo 2014). Be šių mokymo principų yra taikomi ir kiti, pavyzdžiui, mokymasis tam tikrais periodais (po dviejų - keturių savaičių kurio nors dalyko mokymosi daroma pertrauka, o vėliau jau turimos žinios

³ Su informacinėmis technologijomis dirbantys aukštos kvalifikacijos specialistai jau seniai atkreipė dėmesį į tai, kad pasitikėti jų atliekamu „klaidų taisymu“ negalima. Bent kol kas kompiuterių programinė įranga nepajėgi „suvokti“ visų žmogiškos minties ir kalbos niuansų, tad „klaidų taisymas“ dažnai yra „mechaniškas“ ir neteisingas.

atnaujinamos, papildomos). Labiausiai dėmesį patraukia mokymasis be vadovėlių. Bent jais stengiamasi naudotis kuo mažiau, dažniausiai jais naudojamos tik mokantis gimtąją kalbą, kitas kalbas ir matematiką, o pradinėse klasėse be vadovėlių išvis apsieinama. Taip daroma todėl, kad lemiamą įtaką mokymo procesui, pasak Valdorfo metodikos, daro ne vadovėliai, o mokytojo asmenybė. Mokytojas gali pagyvinti, padaryti įdomią ir prieinamą bet kokią medžiagą, o jei reikia, gali nuspręsti, kada ir kokį vadovėlį naudoti (Valdorfo 2014).

Šios metodikos priešininkai greta kitų tokio mokymo ir ugdymo trūkumų nurodo ir itin svarbų: kyla pavojus, kad mokiniai susipažins tik su subjektyvia pedagogo nuomone ir nežinos kitų galimų požiūrių. Yra galimas ir faktų iškraipymas, klaidingos informacijos pateikimas. Todėl ta visuomenės dalis, kuri pasisako už informacinių technologijų švietime naudojimą, ne tik kritikuoja Valdorfo metodą, bet ir teigia, kad naudotis kompiuteriais būtina ne vien darbe ar laisvalaikiu, bet ir ugdymo tikslais. Jaunoji karta turi išmokti naudotis kompiuteriais bei kitomis informacinėmis technologijomis jau tam, kad gebėtų konkuruoti darbo rinkoje. O būtinus teorinius ir praktinius įgūdžius geriausia ugdyti imliame jauname amžiuje.

Informacinių technologijų švietime priešininkai į tai atsako, kad išmokti naudotis informacinėmis technologijomis nėra sunku, tą puikiai galima padaryti ir vyresniame amžiuje.

Vaikai turi likti vai-kais, o ne „priedais“ prie kompiuterių ar mobiliųjų telefonų (Education 2014)..

Tad egzistuoja du priešingi požiūriai. Vieni pasisako už informacinių technologijų naudojimą švietime, o kiti - prieš. Mano manymu, nei vienas iš šių požiūrių nėra absoliučiai teisingas. Akivaizdu, kad informacinių technologijų poveikį jauno žmogaus raidai galima vertinti ir teigiamai, ir neigiamai, bet viena aišku, kad šiais laikais be jų apsieti jau neįmanoma. Todėl, mano manymu, reikalingi detalesni tų poveikių tyrimai, nes būtent jauno žmogaus raida ir ją įtakojojantys veiksniai tampa pamatu suaugusio žmogaus raidai.

Kokia bebūtų mokymo filosofija ir taikomi metodai, tikslas turi išlikti vienas: sudominti, įtraukti jauną žmogų į savižinos, saviugdos bei naujų žinių sferą. Žinios turėtų būti laikytinos ne prievole, o norimu ir siektinu dalyku. Tai - gana sunkus uždavinys, nes jaunas žmogus dar neturi pakankamai patirties ir nežino, kokie bus jo tikslai ateityje, kokios žinios jam bus naudingos, reikalingos. Tik tapus suaugusiu sąmoningai suvokiama, kokios ir kam reikalingos žinios, jų įgijimas tampa siektinu tikslu. Pedagogika perauga į andragogiką (Bėkša, Juozaitis 2012: 16-17). Tik tokiam „suaugusiam mokiniui“ yra būdinga:

- Žinių poreikis. Prieš pradėdamas mokytis suaugęs žmogus nori išsiaiškinti, kodėl jam reikia to mokytis.
- Besimokančiojo savivaizdis. Suaugusiojo savivaizdis – suaugęs žmogus yra atsakingas už savo sprendimus ir gyvenimą. Kai žmogus pasiekia tokį savęs suvokimo lygį, jis pajunta gilų psichologinį poreikį, kad aplinkiniai jį matytų atsakingą ir elgtųsi kaip su gebančiu savarankiškai elgtis žmogumi.
- Besimokančiojo patirties vaidmuo. Pradėdami mokytis suaugę žmonės turi daugiau patirties nei jauni žmonės, suaugusiųjų patirtis kitokio pobūdžio dėl daugiau nugyventų metų, išgyventų potyrių.
- Pasirengimas mokytis. Suaugusieji pasirengę mokytis tų dalykų, kuriuos jiems reikia žinoti ir mokėti atlikti realaus gyvenimo situacijose. Pasirengimas mokytis itin suaktyvėja pereinant iš vienos raidos stadijos į kitą.
- Orientacija į mokymąsi. Suaugusiesiems būdingas į gyvenimą (užduotis, problemas) nukreiptas mokymasis, o vaikams ir jaunimui – mokymasis, nukreiptas į mokomąjį dalyką. Orientacija į mokymąsi glaudžiai susijusi su motyvacija, nes suaugęs žmogus turi motyvacijos mokytis

tik tiek, kiek, jo manymu, mokymasis padės atlikti gyvenimo užduotis.

- Motyvacija. Suaugusiuosius mokytis motyvuoja išoriniai motyvacijos veiksniai (geresnis darbas, pareigų paaukštinimas, didelė alga), tačiau stipriausi veiksniai yra vidiniai skatuliai (didelis pasitenkinimas darbu, aukštesnė savivertė, geresnė gyvenimo kokybė).

Sparčiai kintant šiuolaikinio gyvenimo realijoms žmogus tampa priverstas neatsilikti ir nuo informacinių technologijų pažangos, yra priverstas mokytis visą gyvenimą. Kaip minėta, iki šiol nesutariama, ar būtina tomis technologijomis išmokti naudotis dar vaikystėje ir ankstyvoje jaunystėje, bet akivaizdu, kad be jų apsieiti jau neįmanoma. Na, o atsakymo į klausimą, kaip išvengti paminėtų su informacinėmis technologijomis susijusių blogybių, mano manymu, galėtų ir turėtų paieškoti ir patys mokytojai, andragogai, švietėjai.

Literatūra

Bėkšta, A.; Juozaitis, A.; Juozaitienė, R.; Lukošūnienė, V. 2012. Tęstinis andragogų rengimas. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.

Education without electronics, the unplugged classroom still works. [Prieiga per internetą]. [Žiūrėta 2014-04-12]: <http://www.engineering.com/Education/EducationArticles/ArticleID/6310/Education-without-electronics-the-unplugged-classroom-still-works.aspx>

Valdorfo pedagogika. [Prieiga per internetą]. [Žiūrėta 2014-04-15]:

<http://www.vivamokykla.lt/index.php/lt/2014-02-12-10-19-01/apie-mus/valdorfo pedagogika>

Žmogaus tapsmas asmenybe: išsilavinimas kaip pagrindas

Šarūnė Užpulevičiūtė, MRU III kurso filosofijos studentė

Šiomis dienomis labai aktualus žmogaus kaip asmenybės klausimas. Neretai manoma, kad kiekvienas žmogus yra asmenybė. Klesti individualizmas, teigiantis žmogų kaip save kuriančią būtybę, akcentuojantis jo pasirinkimų laisvę, individo interesų pirmumą. Tačiau šiuolaikinėje filosofinėje perspektyvoje individas jau neieško būdų kaip išlikti tapačiu sau, išsaugoti „žmogų savyje“, kaip teigė klasikinė filosofija ir pirmiausiai I. Kantas. Žmogus – asmenybė dabar suprantama kaip atvira sistema, kuri veikdama kuria aplinkinį pasaulį, kitą žmogų, o tuo pačiu ir save. Dabartinės filosofijos tikslu tampa žmogaus ir žmonijos išsaugojimas ugdant atsakingą, drąsią, pasitikinčią savimi, žinančią ir orią asmenybę.

Tad kokį turinį atskleidžia pati asmenybės sąvoka? Pasak prof. J. Morkūnienės (2012: 111), asmenybė - tai žmogus, kuris žino savo vertę ir jaučia atsakomybę už kitą žmogų. Asmenybė, arba žmogišką žmogų, pirmiausiai formuoja aplinka, kurioje žmogus gyvena. Per aplinką, per kitą žmogų asmenybė jaučia į pasaulį. Žmogus yra tarsi įmestas į pasaulį, ir tik jo paties išsiugdyta mintis leidžia jam tinkamai pasirinkti vertybes.

Asmenybės samprata yra glaudžiai susijusi su atsakomybės samprata. Žinantis savo vertę, orus žmogus visada jaučia atsakomybę ne tik už save, bet ir už kitą žmogų, nes jis visada yra susijęs su kitais žmonėmis, visada veikia ir yra veikiamas. Manoma, kad atsakomybės jausmas gali stiprėti tik žmogui ugdantis. Tik išsilavinęs, kultūringas žmogus turi tvirtą poziciją, drąsą ir nepriklausomybę, yra laisvas, kūrybingas. Tik toks žmogus geba adekvačiai suvokti realybę, ją apmąstyti ir įvertinti. Skirtingas tikrovės vertinimas, skirtingos pasirenkamos vertybės, principai ir idealai nulemia individualumą, skirtingas pasaulio interpretacijas. O pasaulio kintamumo samprata asmenybę skatina

ne tik pozityviai mąstyti, bet ir visada siekti situacijos pagerinimo. Toks pozityvus mąstymas yra kūrybinis mąstymas. Žmogus kaip asmenybė yra kurianti būtybė, jis kuria ne tik civilizuotą pasaulį, bet ir savąjį, vidinį, dvasinį. Galėdama rinktis asmenybė paprastai renkasi esmines vertybes, kuriomis vadovaujasi savo veikloje. Svarbu ir tai, kad asmenybė už savo pasirinkimus atsakyti nebijo.

Įvardinta asmenybės samprata yra svarbi siekiant visų žmonių gerovės, neaplenkiant asmeninių tikslų. Todėl ugdyme ji vaidina ir turi vaidinti išskirtinį vaidmenį.

Asmens atsakomybę I. Kantas siejo su pareiga, kurią vainikavo kategorinis imperatyvas dorovėje. Kanto etika grįsta pareigos samprata. Ji yra bene viena svarbiausių teigiant žmogų kaip tikslą, o ne kaip priemonę tikslams pasiekti. Įsipareigojimas yra laisvos valios aktas, bet įsipareigojus reikia tuo vadovautis be išlygų. Privaloma elgtis racionaliai, nes turintis sprendimų laisvę žmogus yra racionali būtybė. Kantas buvo įsitikinęs, kad žmogus yra vidinę laisvę turinti morali būtybė, o kaip racionali būtybė jis turi pareigų žmonėms ir visai žmonijai, yra atsakingas už tai, kad išlaikytų save aukščiausiam moraliniame lygyje.

Šiais laikais aš-individą, išreiškiantį absoliučią prasmę, absoliučias normas, absoliutų tapatumą, filosofijoje pakeičia aš-asmenybė, pretenduojanti į teisę ne tik originaliai ir savarankiškai mąstyti, bet ir laisvai veikti (Morkūnienė 2012: 108). Todėl svarbu, kad būdama individuali ir nepriklausoma, asmenybė sugebėtų tinkamai pasirinkti ir numatyti savo veiklos rezultatus. Žmogus šiais laikais atsakingas tampa ne tik ir tiek už save, bet ir už kitą žmogų, nes jis viską daro kito žmogaus akivaizdoje, o santykiyje su kitu jis įprasmina save. Atsakomybė reiškiasi gebėjime numatyti savo poelgio pasekmes, todėl laisvai pasirinkdamas vertybes žmogus renkasi ir savo vidiniame pasaulyje esančias moralines nuostatas, todėl svarbu yra išlikti moraliai atsakingu žmogumi.

Čia ryškėja pagrindinis visuomenės tikslas – sudaryti galimybes augti žmogui kaip asmenybei, sudaryti galimybes laisvai mąstyti ir laisvai veikti, kurti. Todėl dabar žmogus, pasak

prof. J. Morkūnienės (2012: 109), turėtų būti apibrėžiamas ekologiškai, atskleidžiant jo ryšius, sąveikas ir vienybę su visa aplinka. Tai reiškia, kad aplinka, kurioje žmogus gyvena ir kurią jis pats kuria, turi suteikti galimybes žmogui tobulėti, tapti asmenybe. Tik sudarius sąlygas žmogui dalyvauti visuomenei naudingoje veikloje, būti aktyviam ir realizuoti visuomenei reikšmingas idėjas bei vertybes, žmogus įgauna galimybę kryptingai siekti ir savo asmeninių tikslų. Todėl ypač svarbiais tampa socialinės lygybės ir teisingumo pagrindai, kurie užtikrina žmogui visokeriopas individo tapatumo galimybes, leidžia realizuoti savo talentus, sudaro sąlygas išsilavinimui. Kita ne mažiau svarbi sąlyga - tai galimybė individui dalyvauti visuomenei svarbiuose valdymo klausimuose. Šis dalyvavimas ugdo veikiančiųjų subjektų sąmoningumą ginant bendrus interesus, įtakoja ir kiekvieno individo asmeninių poreikių patenkinimą. „Tik į žmogų nukreipta mintis turi gyvybinę galią, nes ji yra grįžtamoji“, - yra sakęs filosofas prof. Jokūbas Minkevičius (1987). Tad žmogus asmenybe tampa bendraudamas, kurdamas, dalyvaudamas visuomeniniame gyvenime, pagaliau kurdamas ir save kaip „tapačią žmogiškajai esmei, asmenybę“ (Morkūnienė 2012: 111).

Asmenybę formuoja bei keičia ir asmens ugdymas, auklėjimas (nors šie terminai dažnai turi nevienodą reikšmę ir priklauso nuo konteksto, čia mes remiamės nuomone, kad auklėjimo paskirtis yra supratimas, kad visuomenei svarbios vertybės turi būti svarbios ir kiekvienam jos nariui) bei išsilavinimas. Mykolo Romerio universitete surengtoje nacionalinėje konferencijoje „Šiuolaikinės Lietuvos visuomenės mąstymo pokyčiai ir jų teorinė refleksija“ pranešimą „Laisvė ir lygybė“ skaitęs prof. Algis Mickūnas aptarė, kaip suteikiant visiems lygias galimybes ugdyti savo žmogiškuosius gabumus, ir ar įmanoma sutapatinti laisvės ir lygybės sąvokas. Jis teigė, kad tik ugdant savo galimybes, racionaliai mąstant, o taip pat auklėjant lygių galimybių sąlygomis žmogus sužino, kas jis ar ji yra iš tiesų, o tai duoda pagrindą laisvam mąstymui. Žmonių lygybė nereiškia, kad

visų mąstymas yra vienodas. Todėl ugdymas turi būti derinamas su asmens laisve, jo autonomija, nes tik asmenybė gali laisvai mąstyti, kritiškai pažvelgti į situaciją, adekvačiai vertinti ir atsakingai veikti, taip pat pažinti save ir save realizuoti. Išauklėtas yra tas žmogus, kuris perėmė (internalizavo) kilnias vertybes ir jomis vadovaujasi, teigia prof. B. Bitinas (2010: 147). Kol žmogaus veiklą, jo elgesį determinuoja išoriniai poveikiai, jo išauklėtu negalime laikyti. Kol žmogus tik prisitaiko prie viešosios nuomonės keliamų reikalavimų (kol jis yra konformistas), tol jis išlieka auklėjimo objektu (ir subjektu).

Tikras žmogus – tai laisvas, savarankiškas, orus, sąmoningai mąstantis ir apsisprendžiantis, pasitikintis savimi ir atsakingas žmogus. Būtent toks žmogus yra asmenybė. Asmenybė susiformuoja per savo santykį su aplinka, dėka kūrybos, bendravimo, tiesos, gėrio ir grožio siekimo, pagaliau sprendžiant sudėtingas problemas – taip teigia humanistinė filosofija ir psichologija. O pagrindą tam duoda švietimas(is), išsilavinimas.

Nors yra ir kitokių požiūrių, bet aš manau, kad tik šis yra vertas rimto dėmesio. Nes išsilavinimas yra atsakomybės už save ir kitą žmogų pagrindas, savarankiškos, sąmoningai mąstančios ir laisvai apsisprendžiančios asmenybės tapsmo sąlyga.

Literatūra

- Bitinas, B. 2010. Gyvenimas ugdymo verpetuose. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Minkevičius, J. 1987. Žmogaus problema: būti ar nebūti? Vilnius: Mintis,
- Morkūnienė, J. 2012. Socialinis tapatumas: prielaidos, pokyčiai, destruktijos. Individo tapatumas: tarp tradicijos ir inovacijų. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p.95 – 188.
- Morkūnienė, J. 1995. Humanizmas. Filosofinės teorijos metmenys. Vilnius: Baltic ECO.